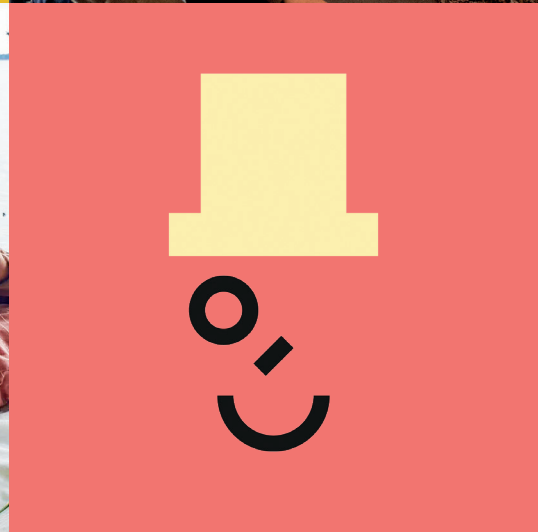
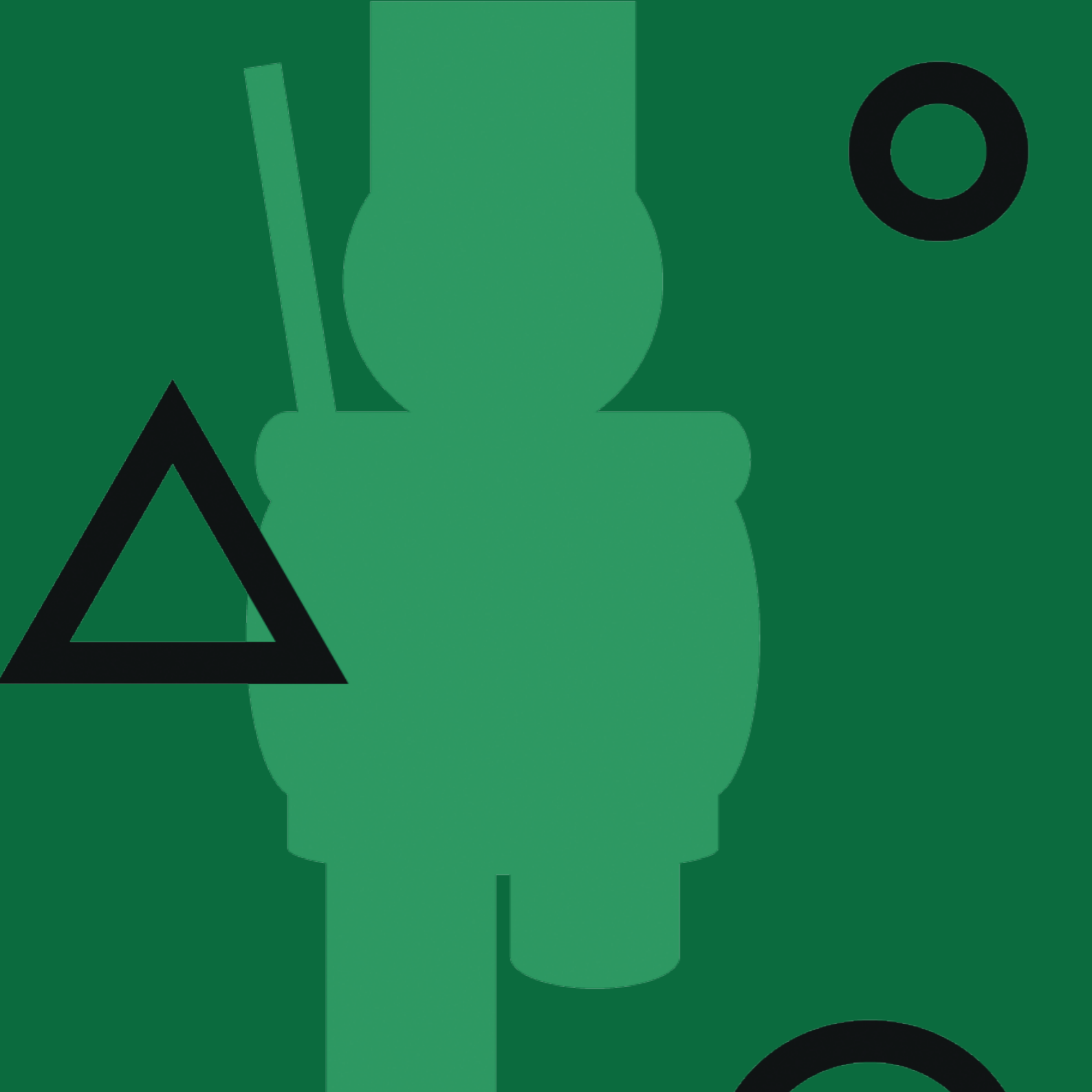


Leg med H.C. Andersen
**Inspiration til eventyrlige
legefællesskaber i dagtilbud**
GITTE B. BORK & LISA JOHANSEN





Leg med H.C. Andersen

**Inspiration til eventyrlige
legefællesskaber i dagtilbud**

GITTE B. BORK & LISA JOHANSEN

Bogen er en del af projektet *Eventyrlige legefællesskaber*
med inspiration fra H.C. Andersen initieret af foreningen Learn For Life.



BOGENS EVENTYRLIGE OG LEGENDE PÆDAGOGISKE TILGANG

Leg og samskabelse som en åben, nysgerrig og udforskende tilgang, hvor børn og voksne leger og tager på spændende opdagelsesrejser sammen.

Livstemaer og dilemmaer i H.C. Andersens eventyr som afsæt for fællesskabende fantasilege, filosoferende dialoger og sanselige legefællesskaber.

Magiske mødeøjeblikke med varme relationer mellem børn og deres voksne og mellem børnene indbyrdes.

Børn leger for at lege – et bredt legerepertoire med hovedfokus på legens egenværdi.

Eventyrlige dannelsesrejser, hvor H.C. Andersens eventyr og legen skaber gode betingelser for børnenes dannelse som mennesker og samspil med andre.

Kreative og sanselige processer med plads til musik, poesi, følelser, bevægelse, kunst, dans, fantasi, rytmer, stemninger, sang.

Styrkelse af voksnes legedeltagelse, så det pædagogiske personale øver sig i at træde ind i legens og eventyrenes magiske verden med respekt for legens væsen og børnenes perspektiver.

Eventyrlige 'rejseplaner' med fokus på børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse.



Forord ved Johs. Nørregaard Frandsen: Legen og fantasien 12

Indledning: Eventyret, legen og magien er lige her 16

Del 1: Den eventyrlige og legende pædagogiske tilgang 18

Leg og samskabelse 19

H.C. Andersen i evig bevægelse 23

Livstemaer og dilemmaer 24

At spejle sig i H.C. Andersen

Arven fra Grundtvig

Magiske mødeøjeblikke 31

Børn leger for at lege 34

Eventyrlige dannelsesrejser 37

Kreative og sanselige processer 41

Styrkelse af voksnes legedeltagelse 45

Legemodellen som støtte til personalets valg

af positioner i legefællesskaber

Eventyrlige 'rejseplaner' 61

Sammenhæng med den styrkede pædagogiske læreplan

Del 2: Inspiration til en legende og eventyrlig pædagogisk praksis 68

Start med at vælge et eventyr 72

Rejsekufferten 73

Udklædningsstøj og rekvisitter 78

Eventyrlig musik, sang og bevægelse 81

Eventyrlige fortællinger og samtaler 86

Magiske stoppesteder

Dialogisk læsning

Legeværksted med børnenes egne eventyr og figurer 94

Eventyrlige rammer og rum 97

Del 3: Aktiviteter og lege-idéer til otte eventyr 100

Den lille havfrue 101

Kejserens nye klæder 110

Tommelise 116

Fyrtøjet 126

Den grimme ælling 138

Prinsessen på ærten 150

Snemanden 160

Grantræet 165

Turen går til nye eventyr 172

Del 4: Vælg eventyr ud fra værdier og temaer 174

Værdier og temaer 175

Natur
Kærlighed, glæde og lykke
Mobning og respekt for forskellighed
Længsel, håb og drømme
Mod
Forfængelighed og selvoptagethed
Venskab
Fællesskab
Fantasi og virkelighed
Ondskab og misundelse
At være i bevægelse
Rig og fattig, magt og ikke magt
Det ægte og det falske
Teknologiens magi
Døden

Hjælpeværktøjer 188

Om bogen: baggrund og deltagere 189

Kildehenvisninger:

Litteratur 190
Fotos og illustrationer 192

Tusind tak!

En stor tak til de 15 dedikerede pædagoger, som har deltaget i legeworkshops. Jeres deltagelse og engagement både på legeworkshops og ikke mindst i prøvehandlingerne mellem workshops er en stor og vigtig del af denne bog. I har gavmildt delt jeres tid og faglige erfaringer med os.

Til de skønne børn skal også lyde en stor tak. Deres deltagelse og umiddelbare respons var afgørende for, at pædagogerne kunne tilrettelægge legeaktiviteter, der har fanget børnene. Også tak til børnenes forældre for at give samtykke til, at vi må bruge fotos og videoer af børnene i bogen og på projektets hjemmeside.

Til slut en stor tak til H.C. Andersen Fonden, som støtter projektet.

© Leg med H.C. Andersen.
Inspiration til eventyrlige legefællesskaber i dagtilbud.
Redaktion: Lisa Johansen og Anne-Marie Westerby
Layout og grafisk produktion: Graficus
Illustrator: Jeanett Brahe

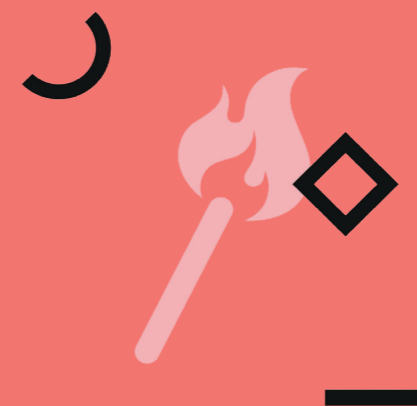
Udgivet af LearnForLife.dk
Hjemsted: Nordfyns Højskole
August 2023
Kontakt: info@learnforlife.dk
ISBN: 978-87-974764-0-6

Bogen er udgivet med støtte fra
H.C. Andersen Fonden

Deltagere i legeprojekt 2021-2022:

- Annette Christensen, pædagog, Orø Børnehus, Orø
- Cecilie Jacobsen, pædagog, Tumblebien, Nyborg
- Jeanette Kjær, pædagog, Skovlund Børnehus, Ansager
- Irene Jørgensen, selvstændig konsulent i vuggestuer, Nordsjælland
- Michelle Overgaard, pædagog, Børnehaven Spiren, Hadsund
- Anette Holt, pædagog, Børnehaven Spiren, Hadsund
- Lene Meisner, dagplejer, Hedensted Kommune
- Henriette Andersen, pædagog, Børnehuset Kompasset, Middelfart
- Charlotte Gervig, pædagog, Børnehuset Midgård, Odense
- Sussie Hasseltoft, pædagog, den grønne pasningsordning UH-UGLEN, Middelfart
- Marianne Michelborg, pædagog, Børnehuset Dragen, Odense
- Tone Rafner Rask, pædagog, Midgård Børnehus, Odense
- Mads Skovfoged, pædagog, børnehave i Ans
- Anita Seest Pedersen, pædagog, Munke Mose Børnehus, Odense
- Louise Lindholm, Pædagogstuderende UCL, Odense

”Poesiens lampe er og bliver det menneskelige hjerte.”
H.C. Andersen i et brev til sin ven Edvard Collin, 1839



Forord

Legen og fantasien

Af Johs. Nørregaard Frandsen

Det er et privilegium at have haft lejlighed til at forelæse og fortælle om H.C. Andersens værk ved universiteter, skoler, uddannelser og kulturfestivaler i en række lande i Europa, Asien og Amerika. Ved en forelæsning på Fudan Universitetet i Shanghai i 2015, arrangeret af professor Sun Jian, behandlede jeg *Den lille Pige med Svovlstikkerne*, *Den lille havfrue*, *Klods-Hans* og *Den grimme Ælling*. De studerende i auditoriet havde læst disse historier på både mandarin og engelsk forinden, så de var klar. I diskussionen efter forelæsningen sagde en af de studerende – her citeret efter min hukommelse og i min oversættelse fra engelsk: ”H.C. Andersen kan fortælle om de sørgmodige følelser, som er så vigtig en del af livet, men som sjældent tages alvorligt. Denne sørgmodighed (sadness) er i hans historier sammen med fantasien, legen, filosofien, det overraskende, som tilsammen skaber livsglæden.” Det er en af de bedste karakteristikker af Andersens eventyr, jeg næsten tror at have hørt. H.C. Andersen er stor i hele verden, for fantasi, følelser og kærlighed er globale energier, der rummer enorme kræfter og bevæger mennesker over alt på jorden. Evnen til at gøre sig forestillinger om livet og dets muligheder er afgørende.

Derfor er en bog og en strategi for at fastholde Andersens univers som et rum, hvor legen og fantasien finder sted, så vigtig. Derfor er en bog om eventyrlige legefællesskaber med inspiration fra H.C. Andersen væsentlig.

Det er evnen til at forstå den anden og til at elske andre end sig selv, der gør os til mennesker. H.C. Andersen insisterer netop over alt i sine eventyr på fantasiens og kærlighedens kræfter og her igen på det menneskelige. I historien om *Den lille havfrue*, skildres det lille havvæsens længsler efter at blive menneske blandt mennesker. Hun er jo en dæmon, et stykke natur, der dog er udstyret med et særligt begær efter at blive menneske. Men det, fortæller såvel bedstemor som havheksen, kan kun ske, hvis hun får en sjæl. Det er sjælen, der adskiller det menneskelige fra naturens væsner og dermed havfruernes liv. Og en sjæl kan hun kun få, hvis et menneske elsker hende mere end noget andet eller nogen anden, og hvis en præst over for den gode Gud velsigner hendes forening med dette menneske. *Den lille havfrue* kunne have valgt at leve i 300 sorgløse år, sådan som det er for havfolket, men hun har som sagt dette begær efter det menneskelige,

hun ikke kan slippe. Både Bedstemor og Havheksen advarer hende mod at forfølge sin drøm, men hun fortsætter og betaler den største pris. Hun afgiver sin stemme, sin smukke hale, sin familie, sin tryghed, ja, hun opgiver alt for at opnå det, hun alligevel ikke kan opnå. Det koster noget at blive menneske eller for den sags skyld at forblive menneskelig. H.C. Andersens eventyr og historier rummer sørgmodighed, livsglæde, fantasi og magi, men først og fremmest er hans historier solidariske med de svage. Med barnet, den forknytte blomst eller fugl, Andersens solidaritet er hos de små. Hans eventyr hylder det ægte, det uspolerede og naturlige, som eventyret *Nattergalen* er et eksempel på. Andersen glemte aldrig de vilkår, han selv var vokset op under, glemte aldrig faderen, der introducerede ham til legen og forestillinger i de hjemmesyede teaterforestillinger, de sammen skabte og opførte. Han glemte aldrig moderens opofrelse. Han glemte aldrig menneskers sårbarhed, især når de var fattige og udsatte. H.C. Andersen sammenlignede sig selv med en sumpplante, hvis rødder var forankret i ildelugtende mudder, mens stængler og blade rakte efter solens varme og lys, dog uden at kunne nå. Han var med et moderne ord en mønsterbryder. Hans livs udgangspunkt var en opvækst i underklassen, og han voksede til en berømmelse, der i hans egen levetid foldede sig ud både i Europa og Nordamerika. Berømmelsen fjernede imidlertid aldrig de skygger, der sanses i mange af eventyrene.

H.C. Andersen blev født i Odense i 1805 og som nævnt i beskedne kår. Han rejste til København som 14-årig i 1819 for at gøre sin lykke og forsøgte at blive optaget i balletten som sanger og som skuespiller ved Det Kongelige Teater. Det blev ikke rigtigt til noget. Heldigvis fik generøse, velhavende

mennesker med indflydelse øje på det særlige ved denne dreng, og blandt andet familien Collin hjalp ham til skolegang og uddannelse. Andersen skrev tidligt skuespil, romaner og digte. I 1835, hvor han allerede var kendt i Danmark såvel som i flere europæiske lande for sine romaner og digte, skete der noget. H.C. Andersen udsendte sine første såkaldte eventyr i et hæfte med fem historier. Han kaldte den lille samling for *Eventyr, fortalte for Børn*. Dermed var en ny, verdenslitterær genre født. H.C. Andersen var nået frem til sine eventyr.

Forfatterskabet omfattede ved H.C. Andersens død i 1875 seks romaner, fem rejseskildringer, flere store selvbiografier, mere end 1000 digte, en lang række skuespil og andre skrifter. Det blev imidlertid de 157 eventyr og historier, der gjorde hans navn udødeligt og verdenskendt. De blev skrevet gennem cirka 40 år og er yderst forskellige. De er imidlertid først og fremmest geniale, grænsesprængende og farverige. *Fyrtøiet*, *Den lille havfrue*, *Klods-Hans*, *Kejserens nye Klæder*, *Sneedronningen*, *Skyggen*. Det er historier, der er kendt over alt i verden. Hans samlede eventyr er oversat til mindst 160 sprog. Dermed er Andersen en af de mest oversatte forfattere i verden, og hvert land, hvert sprog, hver kultur har sin ’egen’ H.C. Andersen, og dog er der kun én H.C. Andersen! Men han læses og forstås på mange måder. Nogle steder i verden betragtes han som børnenes digter, og det er han bestemt. Men Andersens historier er også fulde af en livsvisdom, der skildrer både mørke og lyse sider.

H.C. Andersens eventyr og historier er som rejser, der fører ind i de ukendte steder i det menneskelige sind. Hans fortællekunst rummer følelsesregistre, skarpsyn, ironi, humor og vemod. H. C. Andersen

fortæller for børn, men samtidig er det historier om liv, død, kærlighed, smerte og menneskers kår, der foldes ud. Han fortæller om etik og moral, om det farlige og forførende. Det mest forbløffende ved Andersens fortællekunst er, at hver historie som regel rummer flere stemmer. Der en stemme for børnene, som kan juble over de mærkværdige og morsomme ting som f.eks. en skorstensfejer, en hoppebold eller en tinsoldat, legetøj, der får et liv. Voksne kan til gengæld blive som børn igen, når *Klods-Hans* sprænger alle bånd. Vi bliver dog samtidig mindet om, at overfladiskhed, ydre pynt, tomt pral, misundelse, tåbelighed også er menneskelige træk, og som bør gøres til genstand for ironi og latterliggørelse.

Eventyrene og historierne har en særlig status i forfatterskabet. I nogle ganske få af historierne ses et udgangspunkt i de folkeeventyr, han kendte mange af fra barnsben, men især udviklede han sine selvopfundne eventyr og historier i helt andre retninger. Hvor det traditionelle folkeeventyr rummer ritual, morale og forudsigelighed, der er Andersens eventyr og historier fulde af brud, humor, ironi og overraskelser, der gør livet større. Man ved ikke ved en histories begyndelse, hvor fortælleren vil have os med hen. *Den grimme Ælling* indledes f.eks. med ordene: "Der var saa deiligt ude paa Landet," men resten af historien modsiger netop den forestilling. Eventyret skildrer, hvor rædselsfuldt der faktisk var ude på landet for det lille væsen, som ikke selv ved, hvem det er. Ællingen, som slet ikke er en ælling, er fejlanbragt og forkert, indtil den endelig får lov til at se sig selv i et spejl. 'Ællingen' må, som de fleste af Andersens 'hovedpersoner' begive sig ud på en rejse mod sted og omstændigheder, den ikke kender. Den

må gå gennem en smertelig forvandling, den heller ikke kender, for at nå frem til sig selv. Vi ved som læsere eller lyttere heller aldrig rigtigt, hvor vi bliver ført hen, eller hvad vi bliver ført igennem. Men når historien er slut, så har vi mødt forvandlingens kraft i legen og fantasien. H.C. Andersen er alvorlig, rørende, dyb for børn og for voksne. I H.C. Andersens eventyr spejles den menneskelige natur på godt og ondt. Vi ser os selv i det troldspejl, H.C. Andersen holder op i sin kunst. Eventyrets verden er rummelig og højloftet. Respekten for det ægte og for den fantasi, der giver os øjne at se med, forsvaret af de sårbare, magien og troen på livet som et eventyr, det er H.C. Andersen! Hans univers er legende og magisk.

Det er de lege, den fantasi, der i nærværende bog omfattes med den dybeste respekt og omsættes til en legende inspiration. Bogens formål er endda at invitere verdens børn ind i magiens skønne former. At lege er at leve. I hele verden.

*Johs. Nørregaard Frandsen,
Professor emeritus i litteratur- og kulturhistorie
samt tidligere leder af H.C. Andersen Centret
ved Syddansk Universitet*



Indledning

Eventyret, legen og magien er lige her

“Hele verden er en række af underværker [...], men vi er så vant til dem, at vi kalder dem hverdagsting” H.C. Andersen, *Marionetspilleren*, 1851

H.C. Andersens eventyr løfter livet og hverdagen ud af det vanebestemte og alt det, vi plejer og derfor forventer. Eventyret, legen og magien er en del af livet, og det er lige her. Det ved børnene, og det vidste H.C. Andersen. I voksenverdenen har vi en tendens til at glemme det. Vi har brug for at være nærværende, skabe magiske mødeøjeblikke og legende og eventyrlige universer sammen med børn.

Både dansk og international forskning peger på, at der er brug for at styrke personalets deltagelse i børnenes leg i dagtilbud. De voksne skal i højere grad involvere sig ved at tage udgangspunkt i legens præmisser og børnenes perspektiver. Fokus i denne bog er derfor rettet mod pædagoger, så de kan og tør tage på flere eventyrlige dannelsesrejser baseret på leg og samskabelse.

Med H.C. Andersens eventyr som katalysator for leg, fantasi og kreativitet giver denne bog idéer og inspiration til, hvordan voksne i dagtilbud sammen

med børnene kan finde veje til netop legen og de eventyrlige og magiske universer. Tilgangen hertil er en legebaseret pædagogik, og ligesom H.C. Andersens eventyr åbner mere, end de lukker, giver bogen ingen facitliste. Derimod præsenterer den idéer og stiller spørgsmål, som lægger op til refleksioner, afprøvning og udforskning i den pædagogiske praksis.

H.C. Andersens eventyr hjælper os med at være nysgerrige sammen med børnene og at udforske livets temaer – også de alvorlige. Eventyrene åbner døre til fantasiens verden og til et univers, som børn og voksne kan spejle sig i, uanset om synsvinklen er skrubtudsens, prinsens, træets eller ællingens. Størstedelen af digterens eventyr handler om at finde ud af, hvem man er og finde sin vej i livet. Styrken i eventyrene er de universelle og tidløse temaer, som gør hans eventyr lige så aktuelle i dag, som de var for snart 200 år siden.

Ønsket med denne bog er at styrke leg, kreativitet og samskabelse, så alle børn har muligheder for at trives, udvikle sig, lære og dannes som hele mennesker. Legen er børnenes primære udtryksform og måde at være i verden på, og de skal have gode muligheder for at være nysgerrige og påhidsomme, have godt fat i sig selv og deres lege- og livslyst. Det er der behov for i en verden, der kalder på livsmod og stærke fællesskaber.

Metode og indhold

En stor del af bogens indhold er udviklet i samarbejde med 15 pædagogiske medarbejdere, som i en periode på et halvt år har deltaget i eventyrlige legeworkshops. I forløbet har de arbejdet med forskellige H.C. Andersen-eventyr sammen med børnegrupper i hver deres institution og sat fokus på deres egen deltagelse i legene. Disse prøvehandlinger indgår som eksempler gennem hele bogen, følges op af refleksioner og illustreres primært med pædagogernes egne fotos.

Bogen indeholder pædagogiske designs og idéer, der skal inspirere til eventyrlige legefællesskaber ude og inde, æstetiske processer, samskabende forløb og eventyrlighed i hverdagslivet. I materialet findes eksempler på eventyrforløb, der er udarbejdet, så der er rig mulighed for at ændre, tilføje, trække fra og ikke mindst udvikle og benytte egne idéer.

Bogen er inddelt i fire dele:

Del 1 beskriver materialets pædagogiske grundlag med inspiration fra H.C. Andersens liv og eventyrverden og en legebaseret pædagogisk praksis. Her kombineres teoretisk og forskningsbaseret viden om H.C. Andersens eventyrlige verden, leg, dannelsesbegreber og viden om pædagogisk kvalitet i dagtilbud.

Del 2 giver overordnet inspiration til pædagogiske designs og metoder til, hvordan medarbejdere i dagtilbud kan udforske og samskabe med børnene og derigennem styrke en eventyrlig, pædagogisk legepraksis med afsæt i H.C. Andersens eventyr.

Del 3 præsenterer konkrete idéer til leg og legeforløb med udgangspunkt i otte udvalgte eventyr: *Tommelise*, *Klods-Hans*, *Den lille havfrue*, *Den grimme ælling*, *Prinsessen på ærten*, *Kejserens nye klæder*, *Sneemanden* og *Grantræet*.

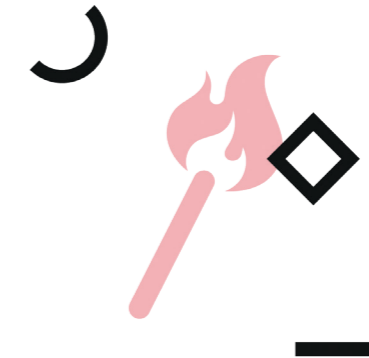
Del 4 giver inspiration til, hvilke eventyr, der kan bruges til at arbejde med forskellige temaer og etiske dilemmaer.

Glæd jer til nye måder at lege, lære og samskabe på sammen med eventyrdigteren og børnene. Vi håber, bogen giver mod og lyst til at lege med flere af H.C. Andersens eventyr og sammen med børnene at udforske verden, opleve, erfare, sanse, bevæge sig, bevæges, liste, hoppe, springe, mærke livet, danse, synge og spille.

God eventyr-, lege- og læselyst ...

Del 1

Den eventyrlige og legende pædagogiske tilgang



Hvordan kan børns leg og dannelse kombineres med livstemaerne i H. C. Andersens eventyr med det formål at skabe grobund for en pædagogik, der styrker nysgerrighed og hittepåsomhed? Bogens røde tråd er den eventyrlige, legende pædagogiske tilgang, der indbyder til værdifulde relationer og magiske mødeøjeblikke, når pædagoger sammen med børnene leger sig ind i eventyrlige universer.

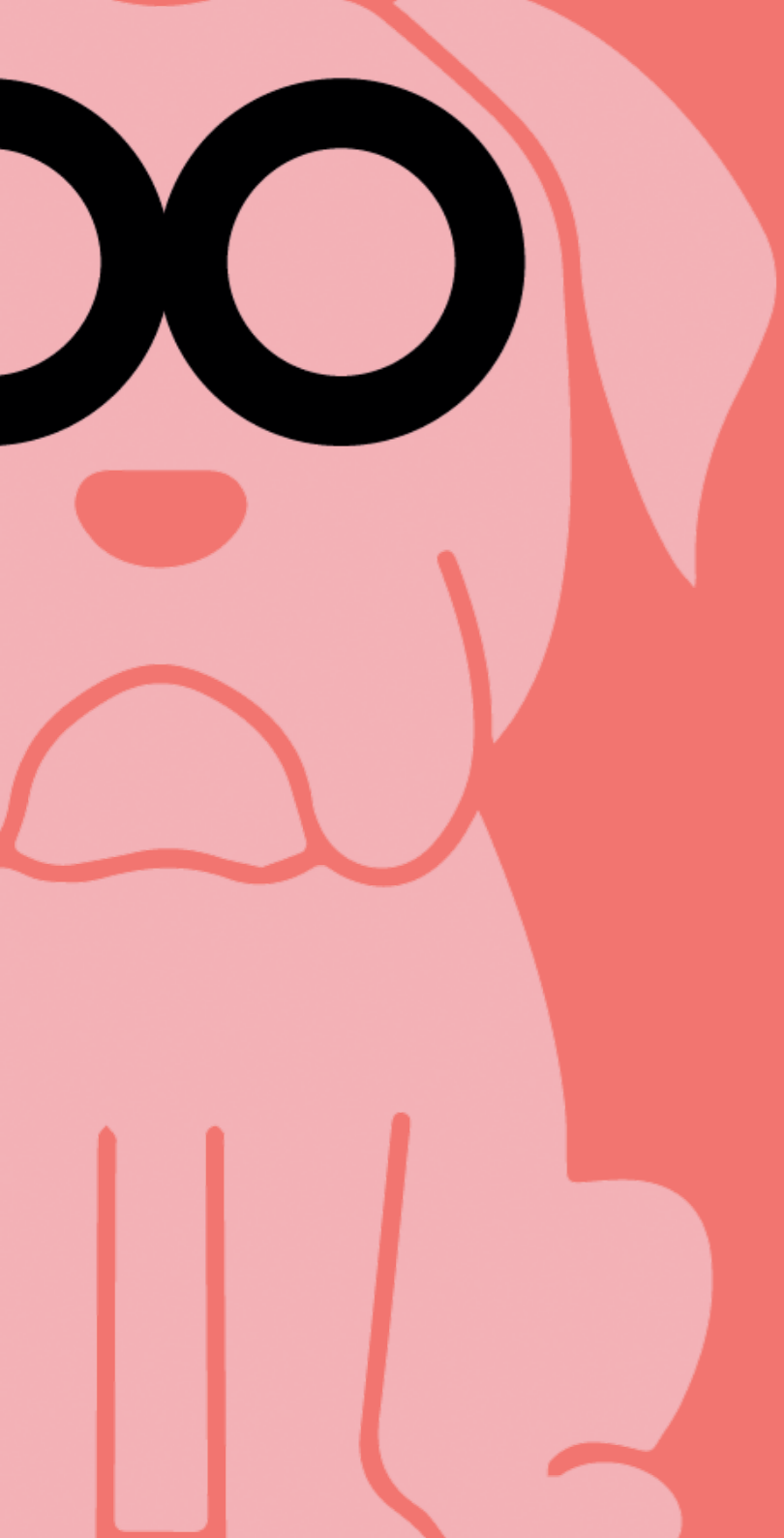
Leg og samskabelse

Leg er en vigtig nøgle til at mestre livet. Uanset kulturel og geografisk oprindelse har børn til alle tider leget og udviklet sig gennem leg. Til gengæld har opfattelsen af leg og barndom samt betingelser og forståelse herfor ændret sig betydeligt gennem tiden.

Børn, der leger, de lærer og udvikler sig og trives bedre. I FN's Børnekonvention er barnets ret til leg og medbestemmelse central. Det er også hovedpræmissen i *Den styrkede pædagogiske læreplan* fra 2018, og det er afsættet for denne bog.

Alle børn har potentiale for og kapacitet til at lege, og det skal udvikles og faciliteres i samspil med voksne og andre børn. I den sammenhæng spiller det pædagogiske personale en afgørende rolle. Det har ansvaret for at skabe de bedste betingelser for legen og for at sikre, at alle børn bliver en del af et legefælleskab.

Derfor er det en vigtig pædagogisk opgave at skabe pædagogiske lege- og læringsmiljøer, hvor personalet fremmer det børneinitierede samt børnenes fantasi og virkelyst (Børne- og Socialministeriet, 2018, s. 16). Hvad er børnene optagede af? Hvilke idéer har de? Hvad giver mening for dem, og hvordan kan vi skabe i fællesskab?





Hvordan kan pædagogers legemod styrkes? Og hvorfor er H.C. Andersens eventyr så formidable til at stimulere børns fantasi og skabe forundring og legelyst?

Bogen lægger vægt på dagligdagens leg og eventyrlighed og er fyldt med refleksioner og eksempler fra 15 pædagoger fra hele landet, som gavmildt har delt deres erfaringer fra praksis.

H.C. Andersens eventyr er tidløse, rummer en mangfoldighed af aktuelle temaer og favner både børn og voksne. Med en legende og eventyrlig pædagogisk tilgang beskæftiger bogen sig med legemod og legeglæde, pædagogernes forskellige roller i legen, og hvordan H.C. Andersens univers af fantasi, empati, humor og dybsindighed kan udfolde sig i leg.

Bogen henvender sig fortrinsvis til pædagogisk personale i dagtilbud, men kan læses af alle, som ønsker inspiration til lege og aktiviteter for børn op til 7-8 år.



ISBN 978-87-974764-0-6